

IN MEMORIAM

NIVES RITTIG-BELJAK

Zagreb, 1942. – Zagreb, 2020.

Nives Rittig-Beljak rođena je u Zagrebu, gdje je završila osnovno i gimnazijsko školovanje. Diplomirala je studij jugoslavenskih jezika i književnosti te etnologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1967). Kao stipendistica bečkoga Ministarstva za prosvjetu i kulturu, što je uključivalo i terenski rad u Gradišću, boravi dvije godine u Beču (u instituciji *Institut für Volkskunde*). Nakon toga zapošljava se u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu (tada Institutu za narodnu umjetnost), gdje je provela cijeli svoj radni vijek, od znanstvene suradnice do znanstvenice savjetnice.

Na početku svojega istraživačkoga i znanstvenoga rada bavila se usmenim baladama – terenskim istraživanjem (u Požegi i okolici) te tematskom, društvenom i izvedbenom kontekstualizacijom i klasifikacijom balada. Kao hrvatska predstavnica sudjelovala je na skupovima Međunarodne komisije za istraživanje balada (osnovane 1966. u Freiburgu), gdje su se, među ostalim, donosila pravila o jedinstvenom tzv. *frajburškom* klasifikacijskom sustavu europskih balada, koji je aktualan i danas. Organizirala je prvi put u Hrvatskoj međunarodni skup te komisije u Rovinju (1988).

Usporedno s tim radom, a nedvojbeno potaknuta radom u Gradišću, radila je na svojoj disertaciji (*Tradicijska kultura gradišćanskih Vlaha s osobitim osvrtom na poljodjelska oruđa*), koju je obranila na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1992). S velikim vremenskim odmakom i sjećanjem na te dane sigurna sam da je ta tema bila najdalja od svih njezinih istraživačkih interesa i zbog toga joj se nikad nije vratila. Uz Gradišće je ostala vezana njezina studija “Pregled usmene književnosti Gradišćanskih Hrvata” (1995), objavljena u reprezentativnome zborniku *Povijest i kultura Gradišćanskih Hrvata*, gdje otkriva i ističe povezanost gradišćanskohrvatske usmene književnosti s matičnim hrvatskim korpusom. Smatra da dvojezičnost u Gradišću, kao što će poslije pokazati i u radovima o pripadnosti dvjema kulturama, nije prepreka u komunikaciji, nego suprotno, potvrda vitalnosti jezika i identiteta svake pojedine zajednice.

Bečke godine i gradišćanska istraživanja (na kojima su uz hrvatske sudjelovali i suradnici iz Mađarske) odredit će širok prostor njezinih kasnijih raznolikih znanstvenih tematskih preokupacija. U prvome planu bila su uvijek međukulturna istraživanja. Iz toga je poteklo istraživanje usmene poezije hrvatskih manjina u Europi (u Mađarskoj, Rumunjskoj, Austriji, Italiji) s nakanom da se na kraju priredi antologijska zbirka. Nažalost, ostao je samo ruko-

pis. Mnogo su je više od poezije privukli raznoliki kulturni dodiri različitih, a opet povijesno bliskih kultura (ponajprije austrijske, njemačke i hrvatske). Na tome je tragu bio i njezin angažman 1990-ih, u doba rata, u institutskoj novoj temi, "etnografiji rata", gdje se počela baviti istraživanjem prehrane. Već je njezin prethodni rad *Arm und reich um den Tisch im Lichte der traditionellen Didaktik* (1991) pokazao da pojedine aspekte ishrane ne treba razmatrati u okviru materijalne kulture ili kao simbole običaja, nego kao sredstvo kulturnoga i etničkoga identiteta. Njezin rad *Croatian Exiles from Vojvodina between War Memories and War Experience* (1996), nastao tih godina, oslanja se na golemu građu sabranu u zagrebačkim izbjegličkim naseljima, gdje je kao okosnicu analize izabrala brojne prognaničke biografije, koje uz osobne dokumente i svjedočanstva, postaju relevantnim izvorima suvremenoga istraživanja. Poput mosta spaja pritom kazivanja aktualnih prognanika s kazivanjima Nijemaca iseljenih nakon Drugoga svjetskog rata iz Hrvatske u Njemačku, dakle repatriranih Nijemaca. Antropološka istraživanja prehrambene zbilje srednje Europe, s naglaskom na austrijskoj i njemačkoj nacionalnoj manjini u Hrvatskoj, priredila je u *Zborniku radova prvog i drugog međunarodnog seminara Zajednice Nijemaca u Hrvatskoj* (2001), a svoja je objedinila u *Švapskom kulinariju* (2003). I svoju posljednju studiju "The Logic of War and Wartime Meals", objavljenu u nagrađenu zborniku *Food in zones of conflict* (2014), posvetila je toj temi.

Zbog toga je bio više no logičan i njezin angažman u Hrvatsko-austrijskom društvu prijateljstva, koje je osnovano 1990. godine radi promicanja prijateljskih odnosa dviju zemalja. Bilo je to ratno doba kad je trebalo ponajprije predstaviti hrvatsku kulturu i povijest u europskome kontekstu pa je Nina potakla inventivne skupove na kojima su izlagali renomirani hrvatski i austrijski sudionici tematizirajući trajne višestoljetne kulturne i povijesne veze dviju zemalja. Rezultat je dvojezični zbornik *Hrvatsko-austrijske usporednice. Kroatisch-österreichische Parallelen* (1993). I u tome je poslu njezin tematski fokus bio na prehrani, što je već tada bilo vidljivo u inovativnim receptima pašteta i slastica što su bili pripremljeni u kuhinji zagrebačke Ugostiteljske škole i koji su na njezinu sudionika dokazali bliskost dviju kultura. Bilo je to doba kad je Nives Rittig-Beljak svoj istraživački nerv potpuno usmjerila istraživanjima prehrane, podjednako građanske i tradicijske. Za nju je, kao što je napisala u motu *Švapskom kulinariju* (2003), gledana iz kuhinje, povijest topla. Toplina kuhinje nije Ninu stisnula, ona je u njoj pronašla sve svoje iskričave znanstvene potencijale i nesputano krenula gotovo netaknutim područjem istraživanja koje će tek nekoliko godina poslije postati ne samo etnološki i kulturološki nezaobilaznim istraživačkim područjem već i unosnom turističkom i gospodarskom granom.

U tih posljednjih dvadesetak godina bavila se gotovo samo istraživanjem prehrane: organizirala je 15. skup Međunarodnog povjerenstva za etnološko istraživanje prehrane u Dubrovniku (2004., koji rezultira i zbornikom *Mediterranean Food: Concepts and Trends*, 2006.), vodila projekt "Kultura prehrane u ozračju društvenih promjena 20. i početka 21. stoljeća", kolegij na poslijediplomskom studiju etnologije i kulturne antropologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, potakla stvaranje istraživačkoga tima u Institutu za etnologiju i folkloristiku koji interdisciplinarno istražuje antropologiju prehrane, bila suau-

toricom vrsne maštovite izložbe Svijet hrane u Hrvatskoj (2006–2007) u Etnografskom muzeju u Zagrebu, članicom stručnih etnoloških udruženja SIEF-a i ICAEF-a te Savjeta za nacionalne manjine RH.

Nina je bila naoko tiha, gotovo nečujna, ali nevjerojatno znatiželjna, duhovita i intuitivna osoba. Svoju je građansku kulturu, književno i etnološko obrazovanje sjajno znala sljubiti. Bila je osoba puna prštavih inovativnih ideja koje je obrazlagala nevjerojatnom lakoćom, premda su često izgledale nestvarne i neostvarive. S vremenskim odmakom, sigurna sam da je upravo time što je bila drukčija, svoja, uspjela otvoriti nove niše i privlačiti mlade ljude.

Ljiljana Marks